

Pe piatra de mormint a lui Neagoe, ca și pe alte pietre de mormint, se poate face distincție între cruce cu semnele ei simbolice și între *inscripția* de pe margine. Pe de altă parte, semnele crucii se referă: unele la divinitate, încadrând partea superioară a ei, altele la pământ și păcatele omenești, fiind așezate la bază, acolo unde crucea ia contact cu pământul.

În antichitate, crucea a fost un instrument de supliciu și pedeapsă grea, capitală, pentru fapte urite și pentru criminali. Numai după ce, potrivit legendei, Iisus a fost răstignit pe ea, crucea, instrument de suferință, a devenit un semn de invocare și de distincție al creștinismului. Din acest moment, crucea a pătruns în diferite forme de cultură religioasă, după cum vom vedea.

Hristos ar fi fost răstignit pe o colină în apropierea Ierusalimului. Acestui loc i-a rămas numele de *Locul Căpăținii*¹ în limbile liturgice vechi: în limba arameică *Gulughtā*, în siriană *gagūhlā*, în ebraică *gulgolei*, de unde, prin filieră greacă (γολγοθα), Golgota a intrat în limbile europene. Transpunerea numelui însă în limba grecească, așa cum se găsește în texte și pe obiecte sfinte, este și *κρανίον τόπος*² sau numai *κρανίον*³, adică *Locul Căpăținii*; forma aceasta a fost tradusă în limba slavă veche prin *аѡнои мѣсто*⁴, uneori fiind adaptat chiar cuvântul grecesc *κρανίον*, ca în Evanghelia lui Matei, XXVII, 33: «и приидиши на мѣсто нарицаемо гольготѣ, ѡже есть гольготѣо краиѣно мѣсто», *даниа имѣ питуи ѡиѣтъ* (și sosind la locul numit Golgota, ceea ce înseamnă *Locul Căpăținii*, i-au dat să bea oțet)⁵. În latină sensul a fost tradus prin *Calvaria*: *Calvariae locus*⁶ (< *calva* = craniu), formă intrată în textele grecești și românești⁷ și în unele limbi moderne cu înțelesul de «suferință»: *calvario*, *calvaire*, *calvar*, *kalvaria* (polonă)⁸ etc. La origine deci e vorba de Dealul Calvarului pe care a fost crucificat Hristos. Coresi îi spune dealului acestuia «Locul Țăstului»: «și duseră el la locul Golgothei ce iaste de a se spune Locul Țăstului»⁹.

Amănuntele date mai sus nu sînt de prisos. Ele ne vor ajuta la dezlegarea criptogramei de pe piatra funerară a lui Neagoe.

De ce i se va fi spus oare dealului pe care a fost răstignit Hristos *Locul Căpăținii*¹⁰? Vom vedea opiniile care s-au emis în legătură cu aceasta.

Brațele de lemn încrucișate pe care a fost întins Iisus au devenit, religios vorbind, simbolice, ca și locul de sub ele. În jurul crucii s-au adunat tot mai multe tradiții creștine. Unele s-au rezumat în simboluri de rugă, altele au vorbit de ocrotire miraculoasă.

Evanghelistul Ioan, (XIX, 19 și 20), precizează că Pilat a poruncit să se scrie pe cruce titlul pe care și-l luase Iisus, de rege al Iudeilor, în limbile ebraică, greacă și latină, ca să vadă toți supușii de ce era în stare. Știrea a intrat în textele populare. Ms. 4 700 din Biblioteca Academiei care pretinde a conține sentința lui Pilat dată în limba ebraică, sentința descoperită «într-un sicriu» de marmură, introdus și el într-un altul de fier și adus la Constantinopol în 1580, repetă același lucru¹¹: «au hotărît să ducă pe acest Hristos [...] la muntele ce se numește Kalvarion [...]», să fie trupul lui pe cruce spre obștească priveală tuturor făcătorilor de reale și deasupra crucii să se puie titlu în trei limbi: elineaste, românește și ovreeaste. Elineaste: «Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, Βασιλεὺς Ἰουδαίας»¹², românește (latinește): «Iesus nazoreus»¹³ rex iudeorum¹⁴ și evreiaște: «תִּסְחָה מוֹצֵרֵי מַלְאִיךָ תִּרְשָׁאֵהָ». Cele trei limbi

¹ Unii cercetători de confesiune protestantă, mai ales J. Fergusson (*Dictionary of the Bible*, I (1863), p. 287) și Conder (*Handbook to the Bible*, Londra, 1880, p. 351) fixează locul în altă parte. Pentru literatura chestiunii, vezi Fergusson și Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, Paris, 1910, vol. II, col. 84.

² Matei, XXVII, 33, în *Novum Testamentum graece et latine*, ed. Jager-Tischendorf, Paris, 1842, p. 52.

³ Luca, XXIII, 33, în *Novum Testamentum*, p. 143.

⁴ Luca, XXIII, 33, în *Святое евангелие*, (text slav vechi și rusesc), Petrograd, 1905, p. 360. Marcu, XV, 22, *ibidem*, p. 218.

⁵ Matei, XXVII, 33 în *Святое евангелие*, p. 132.

⁶ Matei, XXVII, 33, în *Novum Testamentum*, p. 52: «Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est *Calvariae locus*». *Calvaria* este la romano-catolici și o colină pe care se ridică o cruce simbolizând Dealul Calvarului, la care se duc credincioșii în pelerinaj.

⁷ În ms. miscelaneu 4 700 din Biblioteca Academiei un text grecesc cu traducere românească paralelă, conținând sentința de condamnare dată de Pilat, se vorbește de Muntele Calvarion: «au hotărît să ducă pe acest Hristos... la muntele ce se numește Calvarion (textul grecesc: Καλβάριον) — f. 46 v. și f. 47 r.

⁸ În polonă, *kalvaria* mai are foarte rar și sensul de «craniu». Uneori oprirea în procesiuni este desemnată cu același termen, simbolizând, se pare, ingenuitătatea lui Iisus sub povara crucii. O mănăstire a Bernardinilor din voievodatul Cracoviei purta numele de Kalvaria. Kalvaria este și numele unui oraș în Lituania în regiunea Troki (Cf. Samuel Bógumił Linde, *Słownik języka polskiego*, Liov, 1856, vol. II, p. 296.)

⁹ *Tetraevangelium*, Brașov, 1561 (Marcu, XV, 22), f. 106 v. de asemenea, f. 63 v etc. Vezi și *Tetraevangelium tipărit de Coresi*, ed. Florica Dimitrescu, București, Edit. Academiei, 1963, p. 98.

¹⁰ E interesant de amintit că încă din secolul al XVI-lea locul execuțiilor supreme, la Moscova, plasat în apropierea Kremlinului, se numea «Locul Căpăținii» (мѣсто аѡнои), execuțiile fiind socotite probabil ironice, ca un fel de expiație creștină (Cf. N. Brian-Chaninov, *Histoire de Russie*, Paris, 1929, p. 138).

¹¹ Biblioteca Academiei, ms. rom. 4 700, f. 47 r.

¹² Pentru Ἰουδαίων (Ἰησοῦς Ναζωραῖος βασιλεὺς Ἰουδαίων).

¹³ În loc de Nazarenus.

¹⁴ Ioan, XIX, 19, în *Novum Testamentum graece et latine*, ed. Jager-Tischendorf, Paris, 1842, p. 186: Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.